

# prikazi i recenzije

Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL, *Studia mediaevalia selecta. Rasprave i prinosi iz hrvatske srednjovjekovne povijesti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2020., 428 str.

U izdanju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 2020. godine izdana je knjiga profesorice Mirjane Matijević Sokol *Studia mediaevalia selecta. Rasprave i prinosi iz hrvatske srednjovjekovne povijesti*. U knjizi su odabrani radovi autorice tematski vezani uz srednjovjekovnu latinsku pisanu baštinu, temu kojoj je autorica posvetila većinu svojega znanstvenog rada.

Prvo poglavlje »Srednjovjekovna pismenost« sastoji se od četiri rada i predstavlja sintetski pregled latinske pismenosti u srednjovjekovnoj Hrvatskoj. Prvi je rad »Latinska pismenost hrvatskoga ranog srednjeg vijeka« (13–23), a donosi pregled latinske pismenosti Hrvata od njezinih početaka u 8. stoljeću kroz karolinšku renesansu, epigrafske i diplomatičke dokumente, pojedine autore pjesnike i »povjesničare«, različite žanrove, knjige, skriptorije i knjižnice. Sljedeći rad »Latinska pismenost razvijenog srednjega i kasnoga srednjeg vijeka« (25–37) napisan je za ovu knjigu i prikaz je navedenog razdoblja kroz latinsku pismenost u kancelarijama, prikaz tadašnjih autora, crkvenih, hagiografskih, teoloških i znanstvenih tekstova, epigrafičkih spomenika i pismenosti 15. stoljeća. »Neki aspekti hrvatske ranosrednjovjekovne latinske pismenosti« (39–49) rad je u kojem autorica ukazuje na nove pravce istraživanja, uz iznošenje poznatih činjenica vezanih uz natpis iz Muća, Muncimirovu ispravu, Jelenin natpis i sarkofag nadbiskupa Martina. Rad »Splitski srednjovjekovni književni krug« (51–66) posvećen je knjiženoj tradiciji u Splitu, počevši od triju epigrafa od kojih su dva nadgrobna, do preko Supetarskog kartulara i pojedinaca koji su pridonijeli srednjovjekovnom književnom primatu Splita.

Drugo poglavlje naslovljeno »Biblija i pisci« sadrži tri rada povezana osobama, vremenom i prostorom. Prvi je rad »Od Ivana Ravenjanina do Adama Parižanina poruke Splitskog evangelijara« (69–79) u kojem autorica razlaže najstariju »knjigu« koja se danas nalazi u Hrvatskoj, a mjesto njezina nastanka je prema autorici najvjerojatnije Rim. U radu »Tragovi Biblije u hrvatskim srednjovjekovnim latinskim zapisima« (81–92) autorica ukazuje na utjecaj Biblije prisutan na epigrafskim spomenicima, diplomatskom gradivu, statutima i narativima hrvatskog srednjovjekovlja. Posebno mjesto u hrvatskoj povijesti ranog srednjeg vijeka pripada đakonu Dobri, o kojem autorica više progovara u radu »Neka pitanja o splitskom đakonu Dobri, (kraj XI. – početak XII. stoljeća)« (93–105).

U sljedećim trima poglavljima u središtu razmatranja je Toma Arhiđakon Splitski iz 13. stoljeća i njegovo djelo *Historia Salonitana*. Prvo od triju poglavlja »Toma Arhiđakon i njegovo djelo *Historia Salonitana*« započinje radom »Toma Arhiđakon Splitski

(1200.–1268.) Nacrt za jedan portret« (109–125) u kojem autorica donosi biografiju Tome Arhidakona te prikaz tema iz crkvene, hrvatske i europske povijesti zastupljenih u njegovu djelu *Historia Salonitana*. Zatim slijedi rad »O nekim stilskim, jezičnim i strukturalnim osobitostima *Salonitanske povijesti* Tome Arhidakona Splitsanina« (127–138) u kojem autorica razmatra *Historiu Salonitanu* u žanrovskom, jezičnom, stilskom i strukturalnom smislu te navodi Tomine izvore, ali i samu *Historiu* kao povijesno vrelo. Više o recepciji *Historie Salonitane* u spisu kao što je *Pacta conventa* ili djelima humanističkih kroničara dalmatinskih gradova do objave integralnog teksta kod Luciusa možemo doznati iz rada »*Historia Salonitana* post Thomam – recepcija salonitanske povijesti do Prvotiska« (139–150). Najveći dio opusa Stjepana Gunjače vezan je uz djelo i osobu Tome Arhidakona, stoga se tom temom pozabavila i autorica u radu »*Historia Salonitana* i *Historia Salonitana maior* – Gunjačin pristup« (151–158).

Četvrto poglavlje nosi naslov »Crkva i društvo« te u njemu autorica razmatra Tomine zapise o narodnim vladarima, »Razdoblje hrvatskih narodnih vladara u salonitanskoj povijesti« (161–167); uspostavi Dubrovačke nadbiskupije, »Toma Arhidakon i uspostava Dubrovačke nadbiskupije« (169–178); i zadarskim crkvenim pitanjima u kojima se Toma pokazao izrazito pristranim i neprijateljski raspoloženim, »Zadar i zadarska Crkva u djelu *Historia Salonitana* („Salonitanska povijest“) Tome Arhidakona« (179–192).

Peto poglavlje naslovljeno »Splitska komuna« bavi se »latinskim« načinom upravljanja Splitom i potestatam Garganum de Arscindisom. Počinje radom »*Regimen Latinorum* Arhidakona Tome u teoriji i praksi« (195–210) u kojem je detaljno obrađena politička doktrina o nepristranom gradskom upravitelju – potestatu. Potom je autorica pisala o kapitularu, koji je sastavio Gargan po preuzimanju svoje dužnosti u Splitu. Autorica je utvrdila vezu tog »splitskog prastatuta« i nekoliko diplomatskih formula notarskih isprava pedesetih godina 13. stoljeća u radu »Od kapitulara Gargana de Arscindisa do Percevalova statuta« (211–221). Klauzula prisege predviđene za splitskog potestata »*Item iurabunt ipse potestas et sui officiales...facere et obseruare equaliter iusticiam et specialiter ecclesiis, pauperibus, orphanis, uiduis et miserabilibus personis...*« (Spl. st. II, 16)« (223–232) ujedno je naslov rada u kojem autorica tematizira prisegu iz *Splitskog statuta*.

Šesto poglavlje naslovljeno »Crkveni pastiri« vezano je uz dopunu slike salonitanske crkvene povijesti kroz kronotaksu salonitanskih biskupa 4. i 5. stoljeća, počevši od Dujmova nasljednika Prima do Honorija, odnosno Stjepana, »Dujmovi nasljednici na biskupskoj stolici u Saloni tijekom IV. i V. stoljeća« (235–245). Potom autorica dopunjuje biografije zagrebačkih biskupa Stjepana II. »Prozopografska crtica o zagrebačkom biskupu Stjepanu II. (1225.–1247.)« (247–255) i Augustina Kažotića: »Augustin Kažotić u djelima hrvatskih srednjovjekovnih kroničara i povjesničara« (257–267).

Posljednje poglavlje pod naslovom »Metodologija, epigrafija, diplomatika« sadrži tri rada od kojih je prvi »Kako čitati povijesne zapise?« (271–278), u kojem je prikazana metoda rada profesora Mate Suića kroz četiri znanstvene slike. Nekoliko odabranih tekstova nadgrobni spomenika s hrvatskih prostora autorica je raščlanila u radu »Epitafi srednjega vijeka: „Knjige života i smrti“« (279–290). Posljednji je rad »Fundacijska lista samostana sv. Marije u Zadru« (291–301) posvećen benediktinskom samostanu sv. Marije u Zadru i

fundacijskoj listi sačuvanoj u kartularu. Autorica je donijela vanjski i unutarnji opis kartulara i podatke o fundacijskoj listini.

Na kraju knjige nalazi se sažetak svih radova na engleskom jeziku »Studia mediaevalia selecta. Croatian medieval history« (291–301) te popis »Korištenih kratica« (321), »Izvora i literature« (323–383), »Bibliografska bilješka o tekstovima objavljenim u ovoj knjizi« (385–388), »Kazalo osobnih i zemljopisnih imena« (389–409) i »Slikovni prilozi« uz njihov popis (413–428).

Knjiga profesorice Mirjane Matijević Sokol plod je višegodišnjih znanstvenih istraživanja koja su rezultirala razradom raznih tema hrvatske srednjovjekovne povijesti uz iznošenje novih tumačenja i otkrivanje novih spoznaja, stoga smo sigurni da će koristiti znanstvenicima koji se bave srednjovjekovnom latinskom pisanom baštinom, kako hrvatskom tako i europskom, jer otvara mogućnosti komparativnog pristupa, ali isto tako da će privući pažnju i šire javnosti zainteresirane za hrvatsko srednjovjekovlje.

Ana Biočić

Ljudevit Anton MARAČIĆ, **Konventualni franjevci u Hrvata: Arhivski prinosi i pabirci**, Kršćanska sadašnjost – Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevaca konventualaca, Zagreb, 2021., 506 str.

Autor knjige koja se ovdje predstavlja više je desetljeća marni proučavatelj povijesne i kulturne baštine konventualaca u Hrvata te je tijekom proteklih godina objavio niz znanstvenih monografija i znanstveno-popularnih tekstova. Ti su tekstovi redovito bili zasnovani na odličnom poznavanju znanstvene i stručne literature kao i na uvidu u arhivsko gradivo iz Hrvatske (Arhiv Provincije sv. Jeronima u Zagrebu, kao i arhivi u drugim provincijskim samostanima diljem Hrvatske) i inozemstva. U ovoj knjizi, koja je svojevrsni zaokruženi pregled povijesti prisutnosti i djelovanja konventualnih franjevaca u Hrvata, sadržan je pregledan, jasno prezentiran i nadasve stručan opus autora fra Ljudevita Antona Maračića.

U prvoj se cjelini (»Nebeski zaštitnici i razdjelnice u povijesti«, 11–102) obrađuje nekoliko, sa samim naslovom prikladnih problematskih tema. Riječ je o raščlambi podataka koji se odnose na predaje o dolasku svetoga Franje Asiškog u gradove na istarskoj i dalmatinskoj obali, odabiru imena rečenog sveca za zaštitnika Provincije, a pri čemu se konzultiraju i znanstveni uradci drugih autora (Fabianich, Polonijo, Matanić, Žugaj i drugi). Nadalje, razrješavaju se dvojbe u vezi utjecaja mletačkih vlasti i konkretno obitelji Partecipazio – Badoer na kult sv. Jeronima, po kojem je u konačnici i provincija dobila ime; zatim šibensko i vatikansko izvješće o mučeništvu sv. Nikole Tavilića, prvog sveca s hrvatskih prostora (kanoniziran 1970. godine), djelovanje Crešanina Antuna Marcella Petrisa, provincijala u matičnoj Dalmatinskoj provinciji i Provinciji sv. Antuna u Padovi (u svezi sporova između nereformiranih konventualaca i reformiranih opservanata) kao i zamršen, ali u ovom prilogu razložno objašnjen, proces ujedinjenja i razjedinjenja Padovske provincije sv. Antuna i Dalmatinske provincije sv. Jeronima.